

CONSEQÜÈNCIES DE CRÈIXER I
MADURAR EN CONDICIONS DE
DIFICULTAT SOCIAL

Consultora : Irene Puig Pí

Llicenciatura en Psicopedagogia, 2001

Universitat Oberta de Catalunya

- **Irene Puig**, que en tot moment m'ha donat ànims i ajut per tirar endavant un projecte en un àmbit totalment nou per a mí.
- **Anna Pagés i Toni Badía**, per oferir-me la possibilitat de fer un Pràctium adaptat als meus interessos.
- **Jesús Vilar**, antic professor meu a la UOC, que va facilitar-me bibliografia sobre aquesta temàtica i va aconsellar-me i orientar-me.
- I, molt especialment, **a tots els joves del C.P.J.B.**, perquè la seva història de vida i les circumstàncies en les que han crescut i s'han desenvolupat la majoria d'ells, m'ha reafirmat en la importància que té per a una criatura, el créixer i desenvolupar-se en un àmbit sócio-familiar normalitzat i amb un mínim de condicions de vida dignes.

----- 0 -----

*de dignitat, i que no aporta a la societat
allò de què és capaç”*

Hualde, G., 1995

1. INTRODUCCIÓ

Com hem vist al llarg dels estudis, el Psicopedagog, entre altres coses, ha de ser capaç d'atribuir un significat als comportaments inadequats dels individus en els quals intervé. Aquesta intervenció al nostre país, s'ha centrat, fins ara, bàsicament en l'entorn escolar.

Personalment, però, estic més interessada en enfocar la meva futura tasca professional en altres nous àmbits d'intervenció psicopedagògica. Per tal motiu, vaig triar com a centre de pràctiques el **Centre Penitenciari de Joves de Barcelona**, a partir de l'oferta que la UOC va fer-me, en funció dels meus interessos.

Pel que fa al tema del projecte, la meva proposta inicial al centre va ser la de treballar les habilitats de relació interpersonal i comunicació dels interns, com un possible ajut de cara a la seva reinserció i integració social posterior, ja que un adequat domini de les habilitats socials és del tot imprescindible per tal que qualsevol persona pugui encaixar socialment.

No obstant, això, al centre li interessava més un projecte enfocat a l'orientació professional dels joves, ja que actualment no disposen de cap programa que contempli aquest tipus d'orientació.

Per tal motiu, amb l'objectiu de poder fer una proposta adequada a les necessitats i demanda del centre i que, al mateix temps, contempli també els meus interessos inicials, plantejaré una possible intervenció que abarqui ambdós àmbits, que, evidentment están interrelacionats, doncs sense habilitats socials i interpersonals és complicat trobar i mantenir una feina i sense una orientació professional adequada, difícilment els joves podran cercar-la quan es reinsertin socialment.

----- o -----

2. MARC TEÒRIC

què

Els nois que pertanyen a famílies pobres, són especialment propensos a delinquir, degut a

són incapaços d'assolir els seus objectius de forma legal.

Morató,

1992

2. MARC TEÒRIC

Introducció

La vinculació entre investigació i intervenció, permet conjugar teoria i pràctica. Per tant, el marc teòric que adoptem haurà de donar suport a la realitat del fenomen i aportar una perspectiva global a la nostra intervenció. Així doncs, serà important partir d'un model teòric que sorgeixi de la pròpia realitat en que es manifesta el problema en el qual volem intervenir.

Per aquest motiu, com a marc teòric que doni suport a aquest projecte, s'ha pensat en la teoria de les "**Habilitats socials**" (Carr, 1996) i en la teoria de **l'Aprenentatge Social**.

Ambdues teories plasmen la idea de que en la delinqüència hi conflueixen diversos factors rellevants, perfilant-se com a més significatius en la seva prevenció, *la família* i *l'escola*, ja que en aquestes institucions hi trobem dos fonts inesgotables de models que el nen anirà incorporant durant la seva infantesa.

Tots els intercanvis entre pares i fills i també entre l'escola i el nen, principalment en els primers anys, es produeixen dins d'un context emocional i la reiteració d'aquests models, ja siguin positius o negatius, al llarg dels anys, és el que acabarà determinant el nucli de l'actitud i de les capacitats emocionals i relacionals del nen i, en definitiva, influirà en tots els dominis de la seva vida en general.

2.1 Habilitats socials

La conducta que l'entorn considera problemàtica acompanya un propòsit per a aquell que l'exerceix i aquest propòsit és adequat. És a dir, la forma és inadequada, però
(*comunicació, interacció social, etc.*) (Carr, E., 1996).

Per a aquest motiu, seguint amb la idea d'aquest autor, la intervenció en els adolescents que s'han desenvolupat en condicions de dificultat social i que

laboral, etc.

Per tal motiu, al marge de la resposta educativa formal a nivell curricular, necessària, sens dubte, que rebin aquests joves durant el període que duri la seva separació de la comunitat, considero que la transgressió de les normes socials que han obligat a la seva reclusió en un centre institucionalitzat, ha de rebre també una resposta educativa potser menys “formalitzada”, però no menys valuosa, ja que l’assoliment de tot un seguit d’habilitats socials que ara els manquen, serà precisament el que també podrà ajudar-los a encaixar socialment, en tornar a formar part de la comunitat de la qual ara estan apartats.

2.2 Teoria de l’Aprentatge Social

Aquesta teoria assumeix que el nen són per naturalesa hedonistes i egoïstes, però com a resultat de la forma en la que els seus pares reaccionen a les seves

transgressions, aprenen a refrenar les seves tendències antisocials i construeixen inhibidors interns contra la delinqüència.

Des d'aquesta perspectiva, la conducta delictiva s'apren de la mateixa manera com s'apren la conducta prosocial i resulta, al igual que aquesta, de la interacció de determinants personals, cognitius i ambientals, en els que certs processos simbòlics, vicaris i d'autorregulació, hi juguen un paper fonamental.

Per tal motiu, no tan sols les conseqüències externes derivades d'una conducta seran, com en el *Conductisme*, la font principal de regulació del comportament, sinó que en aquest model socioconductual, els reforços, les expectatives o les operacions inductives que realitza l'individu, també poden adreçar la seva conducta cap a la antisocialitat o cap a pautes de comportament socialment ajustades.

Segons *Garrido (1990)*, per als teòrics d'aquest corrent, el desenvolupament social és el producte d'un assoliment progressiu del coneixement social, a través de l'observació, l'imitació i l'instrucció directa de pares, escola i altres adults i nens propers a l'entorn de l'infant en procés de socialització.

Per tal motiu, la conducta delictiva pot ser el resultat de l'absència, durant la infantesa, d'experiències socialitzadores adequades o de models prosocials significatius per al nen. La conseqüència serà doncs, un repertori insuficient de conductes alternatives, i un conjunt de creences, actituds i valors antisocials (*Garrido 1990*).

Un dels precedents més influents de les *Teories de l'Aprenentatge Social*, el trobem en *Trasler (1987)*, el qual, basant-se, al igual que *Eysenck*, en el model de conducta inhibidora desenvolupat per *Mowrer (1960)*, suggereix que el procés d'aprenentatge d'inhibició de la conducta socialment reprovada, es produeix durant

En aquests primers anys, quan el nen es comporta espontàniament de forma inapropiada, des del punt de vista dels seus pares, la seva conducta obté un càstig en forma de desaprovació, la qual cosa evoca un estat desagradable en el nen (ansietat i preocupació). Quan aquesta seqüència de conducta inadequada i càstig s'ha repetit diverses vegades, l'impuls a violar la prohibició paterna

desemboca en una evocació de la por i l'ansietat que el nen va sentir després del càstig que va tenir arrel de les transgressions prèvies i, com a conseqüència d'això, el nen renuncia a realitzar la conducta. El fet d'abandonar la idea de la realització de la conducta inapropiada, va acompanyat d'una ràpida reducció de l'ansietat, la qual cosa reforça el fet d'haver inhibit la conducta castigada prèviament (*Garrido, 1990*).

----- o -----

3. METODOLOGIA

L'amor maternal en la infància és tan important per a la salut mental, com ho són les vitamines i les proteïnes per a la salut física.

Bowlly, J., 1982

3. METODOLOGIA

Com a metodologia s'ha pensat en la **"acció"**, ja que és un procés reflexiu que vincula dinàmicament la investigació, l'acció i la formació i es realitza per professionals de les ciències socials (de l'educació en el nostre cas), pel que fa a la seva pròpia pràctica. Es porta a terme en equip, amb ajuda o sense d'un facilitador

- 1) El desenvolupament professional permanent
- 2) La millora de la pràctica social i educativa
- 3) Una comprensió més gran dels processos socials i educatius

Implica cinc trets essencials que permeten distingir una investigació-acció de qualsevol altra activitat investigadora o experiència educativa.

- a) L'objecte de la investigació-acció, es la transformació de la pràctica educativa i/o social, alhora que es procura comprendre-la millor. Per aquest motiu, es prefereix investigar en aquelles pràctiques que incideixen més directament en la formació i el canvi de les actituds de persones i grups.
- b) Hi ha una articulació permanent de la investigació, l'acció i la formació al llarg de tot el procés. Per tant, caldrà articular al màxim l'activitat reflexiva i l'acció transformadora, la innovació i la investigació, la construcció de la realitat i la recollida d'observacions amb vista a una reflexió posterior.
- c) Una manera peculiar d'acostar-se a la realitat: Vincular coneixement i transformació.
- d) Protanogisme dels educadors-investigadors. És a dir, dels professionals a qui afecten els problemes o de les persones que els viuen i que estaran implicades en la seva resolució.
- e) Interpel·lació del grup : La existència d'un grup és essencial per als processos d'investigació-acció, per les raons següents:

- Els valors, les significacions, etc., només es canvien en comunitat.
- El grup sosté el nivell de motivació
- El grup permet fer millor la funció autocrítica
- La dinàmica grupal tendeix a provar canvis en els qui la viuen, adoptant un tarannà més participatiu, més democràtic, més respectuós amb les opinions d'altri, més conscient de les aportacions de cadascú el grup, etc.

En definitiva, des de l'enfocament de la investigació-acció, al costat d'aquestes raons de caire més personal, el grup s'identifica per la mateixa naturalesa de l'objectiu pretès : **La transformació social** que, sens dubte, no es pot aconseguir en solitari, sinó a partir d'un treball interdisciplinar com el que es duu a terme al C.P.J.B., entre els diferents professionals que intervenen en la rehabilitació d'aquests joves.

Per tant, el primer pas (*Kemmis i col.*) serà distingir entre:

- Necessitats o dificultats que NO es poden satisfer o resoldre (*ex. evitar el consum de droga dins la institució*).
- Necessitats o dificultats que SÍ són susceptibles d'un canvi : *Treballar les habilitats socials i l'orientació professional*.

Per tant, la fase de diagnosi haurà d'incloure necessàriament:

- a) La definició del problema
- b) L'estudi del context en què se situa el problema
- c) La recollida d'evidències : *En aquest cas s'ha fet l'observació dels interns en diverses situacions dins l'institució penitenciària*.
- d) Elaboració d'una hipòtesi : *"Si els interns milloren les seves habilitats interpersonals i reben orientació professional, la seva reinserció social serà més favorable"*.

----- o -----

4. CONTEXTUALITZACIÓ : C.P.J.B.

“... las paredes que confinan al delincuente, el hombre contaminado, son una amenaza constante al concepto que de sí mismo tiene el prisionero y, esa amenaza, se repite una y otra vez en los muchos recordatorios diarios de que debe mantenerse al margen de los “hombres decentes”. De una u otra manera, este rechazo o esta degradación de la que lo hace objeto la comunidad libre, le dice que debe ser apartado, rehuido, vuelto inofensivo. Para sobrevivir psicológicamente, el prisionero debe arreglárselas para encontrar la manera de rechazar, a su vez, a quienes lo rechazan”.

Sykes, 1958

4. CONTEXTUALITZACIÓ : “C.P.J.B.”

Introducció

Al llarg dels estudis, hem pogut comprovar la importància de conèixer exhaustivament el context d'intervenció abans d'iniciar la nostra tasca

Sens dubte, el coneixement d'un nou context comporta, per a qualsevol professional, fins i tot per als més experimentats, un període de temps relativament ampli.

En el cas del pràcticum al C.P.J.B., l'assoliment d'una comprensió mínima del Centre, requereix, sens dubte, molt més que 60 hores de pràctiques, donada la seva complexitat i singularitat.

Per tant, des del meu punt de vista, la finalitat d'aquest *Pràcticum d'Iniciació* que no pas el desenvolupament d'una intervenció en un àmbit específic, hauria de ser la consecució d'un cert grau de coneixement d'un entorn que per sí mateix constitueix ja un **mesosistema**, en el qual trobem diferents àmbits o **microsistemes** que exerceixen nombroses influències en la població interna. Tot aquest entorn ecològic en el qual viuen, conviuen i es desenvolupen aquests joves, està immers en un **macrosistema** que en última instància és qui regula, legisla i organitza la seva vida (*Bronfenbrenner, U, 1986*).

En definitiva, qualsevol Centre Penitenciari i, més concretament el C.P.J.B., constitueix per sí mateix un “món”, teixit de relacions humanes, diversos rols, diferències culturals, diferents ètnies i races, desigualtats socio-econòmiques, etc., en el que aquests joves continuen el seu procés de socialització, en un entorn que no qualificaria pas com el més adequat, per tal que aquest important procés es realitzi adequadament.

Per tot l'esmentat i, amb el propòsit d'emmarcar adequadament el context que ens ocupa, es realitza, a continuació, una descripció general de l'organització del Centre

4.1 E.I.C.P.J.B

Des de l'any 1984, la Generalitat de Catalunya assumeix les competències en matèria penitenciària de la Comunitat Autònoma.

Per tant, Catalunya és l'única Comunitat Autònoma que no depèn de l'Estat Espanyol pel que fa al tema penitenciari.

Catalunya disposa en l'actualitat d'onze centres penitenciaris. L'únic centre penitenciari de joves a Catalunya és, però, el **Centre Penitenciari de Joves de Barcelona "C.P.J.B." (La Trinitat)**.

El C.P.J.B. es troba situat al carrer Pare Manjón, nº 2, a La Trinitat. Anteriorment, havia estat un centre penitenciari de dones.

Pel que fa a la situació penal dels joves, tot i que el centre es defineix com un centre de preventius (1), al ser l'únic centre de Catalunya que atén a la població jove, actualment hi ha un 60% aproximadament de penats (2). El centre compta també amb una secció oberta, en la qual hi ha interns que compleixen el tercer grau de tractament penitenciari. Actualment acull aproximadament 226 interns, d'edats compreses entre els 16 i els 25 anys, encara que el 90% dels interns tenen entre 18 i 21 anys.(3).

(1) L'article 8 de la LOGP determina que els establiments de **preventius** són centres destinats a la retenció i custòdia de detinguts i presos. No obstant això, s'hi poden complir penes i mesures penals privatives de llibertat, quan l'internament efectiu no excedeixi de sis mesos.

(2) Interns amb penes privatives de llibertat

(3) Segons la LOGP (Llei Orgànica General Penitenciària), els joves hauran de complir les penes en establiments o departaments diferents dels adults. S'enten per joves, els homes/dones que hagin complert 21 anys. Excepcionalment, però, en funció de la personalitat de l'intern, poden quedar-se en centres destinats a joves els qui, havent complert 21 anys arribin als 25 anys (article 9.2 de la LOGP).

4.2 L'estructura arquitectònica : L'espai i la qualitat de l'espai

El C.P.J.B. no té unes instal·lacions adequades per a ser una presó de joves. És un edifici obsolet i antic, en el qual, al marge del jardí en el que treballen els interns, no hi ha, per exemple, cap zona verda on puguin estirar-se o relaxar-se o unes instal·lacions esportives adaptades a les seves necessitats, etc.

La pròpia estructura arquitectònica del centre, com la de qualsevol centre penitenciari, no està concebuda en funció d'una intervenció recuperadora, sinó en funció de la seguretat per tal d'evitar la fuga dels interns.

El context en el qual els interns viuen, es caracteritza bàsicament pel següent:

- Totes les activitats estan estrictament programades i es realitzen conjuntament amb altres interns del mateix nivell.
- Tots els aconteixements de la vida de la població interna estan sotmesos a un pla predeterminat, amb una rigidesa i estructuració horària. Per tant, no hi ha lloc per
- Tots els aspectes de la vida d'aquests joves es desenvolupen en el mateix lloc i sota la mateixa autoritat.
- Límits dràstics de llibertat de moviment.
- Massificació, que fa impossible que els interns disposin d'un espai personal com a element clau d'adaptació funcional a l'entorn. La cel·la (vivenda de l'intern), és de reduïdes dimensions i compartida. Per tant, el jove no disposa de cap intimitat, ni d'un espai acollidor i personalitzat, en el qual poder passar una estona sol o plorar o relaxar-se de les tensions que va acumulant al llarg del dia.
- El temps de condemna, element central en la vida d'aquests joves, és una qüestió sempre present, que delimita les seves actituds, comportament, estat

Paral·lelament, quan passejes per primera vegada pels passadissos del centre, al marge d'altres factors, una de les coses que més et sorpren és l'estat de les instal·lacions. És evident, però, que en el deteriorament de l'espai hi intervenen directament els interns, que no cuiden en absolut les instal·lacions. En aquest sentit, estic totalment d'acord amb *Valverde (1991)*, quan afirma que en aquesta manca de

cura, per part dels interns de qualsevol centre penitenciari, per l'espai que, en definitiva, és la seva "videnda", hi intervenen dos factors primordials:

- El centre penitenciari és un espai totalment *despersonalitzat*, la qual cosa no afavoreix, en absolut, l'interès de la població interna en mantindre'l net i cuidat. Per tant, tot i que molts d'ells hi viuran durant alguns anys, no poden pas vincular-s'hi.
- D'altra banda, tot i que el centre és d'aquests joves i que el deteriorament de l'espai els afecta de forma directa, la presó constitueix el seu aïllament de l'exterior, i el fet de descuidar les instal·lacions, és possiblement una forma de projectar la seva agressivitat i ressentiment cap a la institució.

Endemés, aquesta manca de cura afavoreix la probabilitat de contraure malalties infeccioses i dificulta també l'assoliment d'uns hàbits higiènics cabdals en la prevenció

4.3 La cultura institucional

Segons la Llei Penitenciària, en el seu art.59.1 *"El tratamiento penitenciario consiste en el conjunto de actividades directamente dirigidas a la consecución de la reeducación y reinserción social de los penados"*.

S'observa, però, com la filosofia dels centres penitenciaris, a més de la resocialització, contempla també en un alt grau l'ordre disciplinari en l'interior.

Per aquest fet, podem classificar la cultura institucional en dos tipus d'estructures:

1. **De règim** : Funcions de vigilància, de control i d'ordre disciplinari
2. **De tractament** : Funcions de rehabilitació. L'equip de tractament, aconpleix diverses funcions, entre les que cal destacar:
 - Implementació de la intervenció
 - Avaluació i presa de decisions sobre els interns

4.4 Classificació dels interns dins el Centre

La classificació interior dels interns, es basa en un model d'adequació i no pas de progressivitat, assignant la població a dos nivells :
les pròpies capacitats, perfil i recursos personals de cada intern.

En el *Nivell Bàsic*, s'ubicarien aquelles persones amb:

- Dificultats en les relacions interpersonals
- Respostes inadequades a situacions de conflicte
- Dèficits de conductes i hàbits
- Dificultats per mantenir compromisos de manera estable

En el *Nivell Avançat*, s'ubicarien aquelles persones amb:

- Habilitats relacionals adequades
- Capacitat d'autocontrol
- Nivells d'autonomia personal suficient i d'auto-organització positiva
- Capacitat d'assumir un compromís de manera estable

S'estableixen, per tant, dos nivells generals, ubicats en espais diferenciats i sense intercomunicació. Cada nivell estableix les seves programacions i té uns objectius propis, així com uns professionals especialitzats i assignats específicament.

Les característiques comunes de tots dos nivells són:

- Cada nivell té la seva pròpia oferta curricular adaptada al perfil de la seva
- Cada nivell és una unitat autònoma, autosuficient i dotada amb els seus propis recursos.
- Cada nivell té el seu propi equip multidisciplinar
- La ubicació en un nivell és estable, per tal d'afavorir els aprenentatges estables.

Dins d'aquests dos nivells trobem una distribució per mòduls:

- **Nivell Bàsic** : Hi ha una distribució homogènia i indiferenciada entre els seus mòduls 3, 4 i 5 amb una capacitat

- **Nivell Avançat** :
 - **Mòdul 7** : Unitat d'adults

 - **Mòdul 8** : Programa d'Acollida per interns primaris (*ingressen a presó per primera vegada*). Es manté una unitat de vida específica per als interns que ingressen a la presó per primera vegada. L'estada en aquesta unitat és de dues setmanes, participant en un programa diari d'informació portat a terme per diferents professionals de tractament i règim interior, de forma conjunta. Quan passa aquest temps, es decideix si l'intern en qüestió passarà al Nivell Bàsic o a l'Avançat.

 - **Mòduls 10 i 11** : Distribució homogènia i indiferenciada dels interns del Nivell

 - **Mòdul 12** : Interns provinents dels mòduls 10 i 11, amb una avaluació continuada molt positiva.

- **Nivell intensiu** : Interns en règim tancat i sancionats.
 - **Infermeria** : L'accés depèn de criteris mèdics. Els interns poden compaginar l'estada a la Infermeria amb les seves activitats del seu nivell de referència, si no iques.

- **Secció Oberta** : Dotada del seu propi programa d'organització, possibilita fer una previsió d'accés de tots els tercers graus que generi el Centre. Aquesta secció és el pas intermig entre la societat i la presó. Depèn administrativament del C.P.J.B., del qual constitueix la part destinada a interns classificats en tercer grau de tractament penitenciari. A aquests interns se'ls ensenya com i quan poden utilitzar els diferents recursos de l'exterior com pot ser l'INEM, anar a fer-se el D.N.I., els papers de la seguretat social, etc.

Aquests joves s'aixequen al matí per anar a treballar i tornen en sortir de la feina per dormir al centre. També están classificats, però de manera diferent. Segons aquesta classificació podran gaudir de més o menys privilegis. Aquests privilegis es caracteritzen per tenir més temps lliure o per disfrutar dels amics, la família, etc., i no només per anar a treballar. En aquest sentit, també poden gaudir de caps de setmana lliures sense la necessitat d'haver d'anar a dor

4.5 Criteris d'assignació d'interns als diferents nivells

La destinació futura de l'intern es decideix a la Unitat d'Ingressos, tenint en compte

- a) Els interns primàris aniran al Programa d'Acollida
- b) Els interns reincidents que portaven més de sis mesos en llibertat, aniran al Programa d'Acollida o al Nivell Avançat (si l'estada anterior va ser duradera).
- c) Els interns reincidents que portaven menys de sis mesos en llibertat, aniran al Nivell Bàsic.
- d) Els interns provinents d'un altre Centre Penitenciari aniran al nivell corresponent en funció del programa assimilat al centre de procedència.

Després de cada quadrimestre, com a resultat de l'avaluació realitzada pels tutors, un intern pot anar a un nivell diferent, tenint en compte el següent:

- a) Els interns del Nivell Bàsic que durant un quadrimestre hagin consolidat certes conductes i hagin obtingut un resultat elevat en les seves avaluacions trimestrals, podran ser canviats al Nivell Avançat.
- b) Els interns del Nivell Avançat amb un resultat baix en la seva avaluació global trimestral o que tingun una conducta manifestament incompatible amb els criteris d'assignació propis d'aquest nivell, podran ser assignats al Nivell Bàsic.
- c) En casos puntuals, per raons regimentals i excepcionals, podrà realitzar-se un canvi de nivell.

4.6 Assistència post-penitenciària

L'assistència als ex-interns, està regulada pel *Títol IV de la L.O.G.P.* en els seus *artícles 73,74 i 75* i desenvolupada en els *artícles 227,228 i 229*, del Reglament Penitenciari i estableix que quan el condemnat hagi complert la seva condemna i extinguit la seva responsabilitat penal, haurà de ser reintegrat plenament en l'exercici dels seus drets com a ciutadà sense que els seus antecedents li suposin cap discriminació social o jurídica. Per tal motiu, el de la *Comissió d'Assistència Social*, li prestarà l'assistència social necessària.

4.7 Els permisos de sortida

L'ordenament penitenciari ofereix la possibilitat de que els interns classificats en segon o tercer grau de tractament, que hagin complert la quarta part de la seva condemna, i amb bona conducta, puguin gaudir de permisos de sortida, ja que es considera una forma de preparació per a la futura vida en llibertat.

Els interns classificats en segon grau, poden gaudir de fins a 36 dies l'any de permís de sortida. Els classificats en tercer grau, de fins a 48 dies l'any. La durada màxima de cada permís és de 7 dies.

Altres tipus de permís són els següents:

1. *Permisos de cap de setmana* : Només pels classificats en tercer grau.
2. *Permisos extraordinaris* : En cas de mort o malaltia greu de persones íntimament relacionades amb l'intern, neixement d'un fill, o altres motius importants i comprovats.

----- ○ -----

5. EQUIP D'INTERVENCIÓ PEDAGÒGICA I PSICOLÒGICA

*No te importe completar el trabajo, pero no
estás libre de hacer todo lo que puedas.*

Talmud

5.2 Pedagogia

El C.P.J.B. no disposa de psicopedagog. Compta amb una pedagoga i dos psicòlegs, un pel Nivell Bàsic i un altre pel Nivell Avançat.

Les funcions de la pedagoga dins d'un Centre Penitenciari, segons l'*Article 283 del Codi Penal, Secció 6^a*, són:

1. Estudiar a l'intern des del punt de vista del seu historial escolar, grau cultural i nivell d'instrucció, enjuiciant l'assoliment dels seus coneixements, especialment els instrumentals, activitats expressives i aficions, aportant la informació corresponent a l'estudi de la seva personalitat.
2. Executar els mètodes de tractament de naturalesa pedagògica, tant del Nivell
 - Coordinació dels cursos de F.O. (Formació Ocupacional)
 - Coordinació de la biblioteca
 - Coordinació dels tallers productius
 - Coordinació dels programes de destinació
3. Assistir com a vocal a les reunions dels Equips de Tractament, participant en els seus acords i actuacions.
4. Procurar la coordinació adequada de les tasques escolars, culturals i esportives amb mètodes de tractament programats.
5. Complir amb les tasques que el Director li mani i que concerneixin al seu comès
6. Participar en la comissió de festes i animació sociocultural del Centre
7. Coordinar el tema del material
8. Realitzar tasques de tutoria

Cal ressaltar, però, que la pedagoga del C.P.J.B., desenvolupa moltes altres funcions que les que es descriuen a l'esmentat article i que, en realitat, no li pertocuen.

5.3 Psicòleg

És a dir, el col·lectiu implicat en la intervenció, per garantir la multidisciplinarietat.

Aquests professionals es reuneixen setmanalment, prenent-se els acords sobre els temes generals per consens de tots els membres.

----- O -----

6. EDUCACIÓ i CULTURA

***“Com més joves se’ls reclou, més llarga
és la seva carrera delictuosa”***

Funes, Luque, Redondo, 1993

6. EDUCACIÓ I CULTURA

Segons la *Llei de Reglament Penitenciari*'96, Article 59, ***el tractament penitenciari consisteix en el conjunt d'activitats directament adreçades a l'assoliment de la reeducació i reinserció social dels penats. El tractament haurà de ser individual, programat, continu i dinàmic.***

Des de la meua perspectiva, aquest plantejament és molt correcte a nivell teòric, però a la pràctica és totalment inviable. Pel que he pogut observar al C.P.J.B., tot i que l'equip professional que intervé en el procés rehabilitador d'aquests joves està molt motivat i cohesionat, no disposa dels recursos humans ni econòmics suficients per tal de dur a terme un tractament individualitzat dels interns, si el que es preten, tal i com diu la Llei, és la reeducació i total reinserció social d'aqu

6.1 Projecte educatiu

Des de l'escola "*Santiago Rusiñol*" del Centre es va elaborar el PEC (1997-1998) en les àrees de : *Llengua, Matemàtiques i Experiències*. No hi ha projecte educatiu d'aula. Cada professional elabora el seu propi PA en funció de la dinàmica de l'aula. Tampoc hi ha ACI's, per aquells casos en que una adaptació molt més individualitzada sigui

6.2 El Pla de Treball Individual i criteris avaluatius

L'accés a la cultura per part dels interns, és un dret constitucional reconegut pels *Articles, 25.2 i 27.1 de la Carta Magna*, on es diu que tot intern, en qualsevol cas, tindrà dret a l'accés a la cultura i al desenvolupament integral de la personalitat.

El P.T.I., suposa l'instrument que pretén la intervenció individual amb cada intern. La seva elaboració es realitza en funció de les necessitats detectades principalment pel tutor, però també per altres professionals, en quatre àrees bàsiques : *Educativa,*

formativo-laboral, personal i social. Un cop detectades les necessitats s'estableixen els objectius finals i les activitats i/o altres intervencions per assolir-los.

L'article 174 del Reglament Penitenciari'96, estableix 5 grups fonamentals de treball pels Centres Penitenciaris de Joves:

1) Programes de formació instrumental :

- Educació Primària
- E.S.O.
- Pre-graduat i Graduat
- Estudis Superiors
- Castellà per a estrangers
- Català

2) Programes de formació laboral:

- Formació ocupacional
- Orientació laboral (actualment no hi ha cap programa d'orientació professional per a la recerca de feina al Centre)
- Tallers productius
- Destinacions

3) Programes de formació per l'oci i la cultura

4) Programes d'Educació Física

5) Programes d'intervenció :

- Atenció a la diversitat
- Preparació de permisos
- Toxicomanies
- Competència psico-social

Segons l'esmentat Reglament, tots aquests programes s'han d'abordar des de la normalitat i la possibilitat d'assoliment dels objectius. Així mateix, els programes han de ser individuals i estables en el temps, així com la pròpia oferta educativa, que també periòdicament mitjançant temporalitzacions trimestrals.

Al mateix temps, segons el Reglament, l'oferta educativa s'ha de caracteritzar per:

- 1) Prevalència de la normalitat per sobre d'actituds de presonització. No s'ha de partir de supòsits com la impossibilitat d'arribar a certs objectius, la inabordabilitat de certs casos, les incompatibilitats entre interns, etc.
- 2) S'ha de cercar la màxima ocupació dels interns de dilluns a divendres

L'Oficina de Suport Tècnic, s'encarrega d'obtenir una nota mensual indicativa de l'evolució de l'intern, a partir de les avaluacions que fan els tutors (full avaluatiu mensual de tutoria, on es valora la higiene, el compliment de la normativa i relacions interpersonals, la constància, la iniciativa i l'adequació a la tutoria) i els responsables d'activitats (full d'activitat amb l'assistència, l'actitud i el rendiment).

Cadascuna d'aquestes àrees corresponents a Activitats i Pla de Treball, tenen un valor màxim del 50% de la nota global. La mitjana d'aquestes dues puntuacions, proporcionarà una nota global mensual de l'intern, resultat de la seva avaluació global.

També s'obtindrà una nota global trimestral per les redempcions i quadrimestral com a criteri temporal establert per a valorar la marxa global de cada intern i per veure si cal reubicar als interns amb un nivell ja assignat, que no s'ajusti a les seves necessitats.

Segons el Reglament, l'avaluació ha de ser contínua i integral, per tal d'avaluar un ampli ventall d'aspectes de l'intern, amb la finalitat de reajustar, si cal, els objectius, així com les intervencions i activitats establertes.

Aquest sistema d'avaluació, ha de permetre ajustar-se a un model educatiu on el subjecte és considerat en la seva individualitat i circumstàncies, a la vegada que afavoreix una relació més personal que augmenta substancialment el rol dels professionals com a tutors.

En funció de l'avaluació, es proposaran millores en el règim de vida de l'intern i/o certs beneficis penitenciaris (*possibilitats de destins, comunicacions extraordinàries, ubicació en el mòdul 12, redempcions extraordinàries, permisos de sortida, etc.*)

----- o -----

7. EL DELINQÜENT I LES SEVES CARACTERÍSTIQUES

“... existen indicios experimentales de que las personas que creen tener poco control sobre su propio destino, son menos aptas para intentar la solución a sus problemas.

Kennedy,

1981

-culturals i individuals, conformen un tipus de personalitat que es caracteritza per una resposta antisocial davant determinades situacions.

Durant el Pràcticum, he pogut comprovar que, tot i que al Centre hi ha també alguns interns de famílies acomodades, la majoria dels joves del C.P.J.B., pro
-econòmic i cultural baix. Per tant, en la seva socialització han tingut un pes específic importants factors com : *L'atur, vivendes en condicions precàries, barris marginals, inestabilitat afectiva i econòmica, desescolarització, drogues, delinqüència, etc).*

Actualment, però, principalment al Nivell Bàsic, s'hi afageix també la problemàtica dels immigrants, la immensa majoria d'origen marroquí i també de països de l'Est, que després d'una llarga odissea arriben al nostre país amb expectatives d'una vida millor i en trobar-se sense papers, sense feina i sense possibilitats de sobreviure, delinqueixen robant o traficant amb drogues.

Aquest és, sens dubte, un problema greu que, des de la meua perspectiva, implicarà a curt o mig termini, una reforma del sistema i codi penitenciaris, per tal de fer front a la "diversitat" de les presons, igual que s'ha fet a nivell escolar amb l'actual Reforma.

Per tant, per tal de poder arribar a comprendre mínimament els factors que aboquen a aquests joves a delinquir (el tema dels immigrants no es contempla en aquest projecte), caldrà fer especial èmfasi en els seus contextos familiar i social.

7.1 Context socio-familiar

Les diferències entre individus de diferents àmbits socials, depenen de les habilitats que han estat potenciades en el marc de les pràctiques culturals habituals. El que s'apren, doncs, està lligat al context socio-cultural i familiar. Per tant, el que el nen aprèn està configurat per com s'aprèn.

En aquest sentit, la **socialització primària** que es realitza en la família durant la primera infantesa, constitueix el primer nucli de relació social del nen. La família és qui inicia al nen en les formes socials bàsiques i coincideix amb l'enculturació com a procés d'adscripció d'un subjecte a una cultura.

Aquesta primera fase és, sens dubte, crucial, ja que és el model que seguirà l'infant per a les seves relacions socials: Aprindrà un sistema de comunicació, un sistema de relació interpersonal, en definitiva, tota una manera d'entendre

És evident que un nen creix i es desenvolupa en la mesura que disposa de recursos personals i socials per satisfer les seves necessitats i afrontar les dificultats. Aquests recursos, el nen els va adquirint amb l'ajut del suport familiar, afectiu i social i els va interioritzant a partir dels processos d'aprenentatge i del decurs de la seva vida. La immensa majoria dels nois que viuen al C.P.J.B., provenen de famílies socialment

excloses, i han crescut en un context mancat d'estímuls i d'afecte i en general, amb precarietat econòmica. En molts casos, també han crescut sense una font personalitzada i estable d'afecte (absència dels pares, reclusió en institucions ja des de la infantesa, etc.), la qual cosa ha provocat en molts d'ells problemes en el procés de

Els dèficits afectius i la manca de vincles familiars, ho demostra el fet de que normalment no només hi ha un fill a la pressó, sino que moltes vegades es troben germans, cosins i pares amb antecedents dins dels centres penitenciaris

- Un exemple que pot il·lustrar molt bé aquesta trajectòria de vida, mancada del més essencial de molts d'aquests joves, és el cas d'un intern que vagi conèixer al Centre que té set germans més. Tots ells, han viscut des de petits, en centres i han acabat,

-.

D'altra banda, la privació de manca d'estímuls afectius, ha ocasionat en molts d'aquests joves, alteracions importants en l'àrea social (en les vivències i construccions del jove respecte els altres). Aquestes disfuncions, poden conduir de la mateixa manera a la dissociabilitat o l'antisociabilitat.

Aquesta privació però, no sempre és qüestió d'afecte. Així, es pot produir en ambients en els quals no falta res, però no hi ha afecte, de la mateixa manera que en ambients empobrits, sense que la pobresa sigui sinònim de manca d'amor.

Molts d'aquests joves, doncs, provenen de famílies en el sí de les quals la necessitat de mitjans per a subsistir, ha generat diferents condicionants que els han abocat a la inadaptació social. Entre aquests condicionants podem destacar:

- Episodis de maltractaments
- Models i patrons de conducta de pares autoritaris, violents, etc.
- Relacions afectives distorsionades
- Privació d'oportunitat d'accés a béns i recursos de la comunitat
- Desfasament entre els objectius i les expectatives que la societat exigeix i les possibilitats reals que ofereix a l'individu, etc., etc..

D'altra banda, la vida de moltes d'aquestes famílies es basa en les drogodependències, al trafic de drogues, l'alcoholisme, robatoris, etc.

Hi ha també interns que provenen de famílies humils que es guanyen la vida honestament, però que no han pogut ocupar-se adequadament dels seus fills. Els nens, des de ben petits, han passat moltes hores sols jugant al carrer, sense ningú que

Per tant, podem concloure que molts dels joves interns han sofert les **“conseqüències de créixer i madurar en condicions de dificultat social”**, la qual cosa ha marcat el seu desenvolupament a la infantesa i incidirà amb molta probabilitat, en la seva experiència vital futura.

7.2 Perfil bàsic de l'intern del C.P.J.B.

a) Àmbit personal-cognitiu

- Dificultats per desenvolupar pensaments abstractes : Incomprensió del món que els envolta, les lleis i fins i tot el pensament dels altres.
- Desconeixement d'ells mateixos
- Autocontrol-impulsivitat
- Desconeixement de la realitat immediata
- Manca d'estructuració familiar
- Conflictivitat familiar
- Absència de motivació i desànim
- Desorientació i desamparament
- Indefensió i por, producte de la ignorància
- Consum de drogues. Molts d'ells són politoxicòmans. En molts casos l'adicció es va iniciar entre els 12 i 14 anys.
- Precarietat econòmica
- Estada anterior en centres de protecció o reformatòris
- Problemes en l'autocontrol
- Poca tolerància a la frustració : Conducta inestable, insegura i immadura
- Egocentrisme

- Problemes a l'hora d'identificar i solucionar problemes personals i interpersonals
- Poca capacitat de raonament crític : Presenten dificultats a l'hora de qüestionar-se la coherència dels seus pensament i dels dels altres.
- Rigidesa conceptual : Que els porta a caure en els mateixos errors i a reincidir en comportaments inadequats i/o delictius
- Vida social distorsionada
- Actituds no tolerades pel grup normatiu

b) Àmbit laboral

- Manca d'especialització
- Poca experiència laboral
- Freqüents canvis de feina, sovint degut a la pròpia experiència negativa en l'àmbit laboral i/o en els seus models paterns.
- Dificultat per acceptar les relacions dins l'àmbit laboral, complir uns horaris, assumir responsabilitats, etc., per un sou relativament baix. (Molts d'ells afirmen guanyar més diners en un dia venen droga que treballant tot un mes)

c) Àmbit escolar

- Desescolarització
- Fracàs escolar
- Baix nivell d'estudis
- Analfabetisme en alguns casos
- Escoles poc motivadores

----- o -----

8. LA PRESÓ I LES SEVES CONSEQÜÈNCIES

recompensar
universal

*Otro medio de prevenir los delitos es el de
la virtud. Observo, a este respecto, un silencio
en las leyes de todas las naciones actuales.*

Cesare Beccari,

1764

8. LA PRESÓ I LES SEVES CONSEQÜÈNCIES

Els centres penitenciaris, si recordem la *Llei Penitenciària*, en el seu *artícle 59.1* “*El tratamiento penitenciari consiste en el conjunto de actividades directamente dirigidas a la consecución de la reeducación y reinserción social de los penados ...*”, tenen com a filosofia i objectiu, la inclosió social dels interns quan tornin a formar part de la societat exterior, però crec que no contempla les conseqüències derivades del seu internament i que també s’haurien de tractar.

En la meva curta experiència al C.P.J.B., no he pogut observar a aquests joves des de “dins”, però sí des “d’aprop”. He viscut 60 hores dins d’una presó, però afortunadament per a mí, no he format part, com ells, de la vida d’un tipus d’institució d’aquestes

No obstant això, sóc plenament conscient que la configuració i el funcionament de qualsevol espai penitenciari incideix, per força, en la població interna i, molt especialment, en aquests joves, ja que donada la seva curta edat necessiten encara de molt suport.

Valverde (1991), arrel d’una exhaustiva investigació que va dur a terme a Carabanchel, va observar tot un seguit de conseqüències que comporta viure en reclusió :

8.1 Conseqüències psicosocials

- ***Adaptació a l’entorn penitenciari*** : La conducta dels interns dins la institució penitenciària compleix una finalitat adaptativa. L’adaptació, però, penso que és més dura per a alguns interns, que són que han de conviure i sobreviure als *delinqüents crònics*. Per tant, a la presó (*Valverde, 1991*) l’adopció de moltes de les pautes de conducta considerades “adaptades” en la societat de “fora”, resultarien clarament inadaptades i fins i tot perilloses. A la presó, doncs, segons aquest autor, l’opinió del qual comparteixo, el procés d’adaptació té unes

a) Exageració de les situacions : La presó és un “ambient total”, ja que tota la vida de l’intern s’estructura entorn a ella. Per tal motiu, coses que en un altre context serien

irrellevants, en un Centre Penitenciari adquireixen grans dimensions. Per a aquest motiu, esdeveniments des de la nostra perspectiva insignificants, poden produir conductes molt violentes.

b) Autoafirmació agressiva o submissió enfront la institució : La institució penitenciària és una estructura poderosa enfront la qual l'intern se sent dèbil. Per tant, per a mantenir uns nivells mínims d'autoestima se sent obligat a autoafirmar-se mitjançant conductes agressives i hostils contra tot allò que prové de la institució. No obstant això, segons *Valverde* i a partir del que he pogut constatar durant el Pràcticum, no tots els individus utilitzen la autoafirmació agressiva com a forma d'adaptació a l'ambient penitenciari, sinó que els mecanismes adaptatius dels joves, varien en funció del seu procés de vida anterior, dels comportaments que hagin desenvolupat anteriorment al seu ingrès al centre i de les possibilitats de trobar reforços consistents en la pròpia presó en funció de com s'integrin en el grup de interns. Aquesta integració, però, està també en funció de tipus de delictes, ja que hi ha delictes amb "prestigi" i d'altres "desprestigiats", com pot ser la violació. Aquests darrers, per tant, poden convertir a l'intern que

dins la pròpia institució penitenciària. En aquests casos, doncs, el rebuig dels companys obliga a aquest tipus d'interns a emprar, com a forma de supervivència, la total adaptació i submissió a la institució i a les seves normes. Quan la inclusió és per un període relativament curt, l'intern pot adoptar com a sistema adaptatiu una posició intermitja que podríem qualificar de

No obstant això, si l'internament és llarg, no tindrà possiblement altra alternativa que decantar-se cap a un extrem o l'altre.

c) Domini o submissió en les relacions interpersonals : En un entorn violent, tot és violent. Per tant, aquells interns que per capacitat de lideratge, per ser més forts físicament, perquè no tenen res a perdre, o per qualsevol altre causa, estan en condicions de dominar als altres, ho faran sense dubte. D'altra banda, com que la institució penitenciària rarament té la capacitat per a garantir la seguretat de l'intern, els joves es veuen obligats a agrupar-se tant si és per defensar-se com per a dominar. D'aquesta forma, es configuren les relacions de poder a l'interior de la presó.

d) Alteració de la sexualitat : Només un nombre relativament reduït d'interns manté relacions íntimes en els *vis-à-vis*. Aquestes relacions, al tindrà lloc forçosament dins del centre, no seran fruit d'un apropament afectiu entre dos persones, amb temps,

calma i tendresa. L'intern no té temps per ser sutil. Endemés, les relacions tenen lloc en una sala amb unes instal·lacions molt deficientes i amb un escorcoll previ i posterior. D'altra banda, els nivells de masturbació es disparan. Com que l'intern ha perdut el contacte amb el món exterior, les fantasies sexuals que acompanyen la masturbació també es distorsionen i s'anormalitzen.

L'homosexualitat a la presó, no és, en general, una opció sexual triada lliurement, sinó imposada per la realitat de la vida de l'intern. No es tracta, per tant d'una homosexualitat real, sinó d'una sexualitat alternativa, que no té consolidar-se després en la vida a l'exterior.

- **Absència de control sobre la pròpia vida** : En aquestes condicions de vida, davant d'una forta pressió institucional i d'unes relacions interpersonals molt jerarquizades i centrades en la dominació, l'intern arriba a no tenir pràcticament cap control sobre la seva pròpia vida. A la presó, la seva capacitat de decisió queda reduïda al mínim. A nivell de relacions interpersonals, la seva conducta es veurà molt pressionada per les relacions de poder abans esmentades i en funció del lloc que ocupi dins la seva escala jeràrquica. Pot ser que, sense saber ben bé per a què, es vegi per exemple implicat en un motí o en una baralla. Tot depèn doncs del context que l'envolta i del qual no pot pas escapar.
- **Estat d'ansietat permanent** : A la presó s'està sempre en perill i això desenvolupa en aquests joves un estat permanent d'ansietat, que comportarà tot un seguit de problemes tant a nivell físic com comportamental. *Valverde (1991)* relaciona aquesta ansietat amb el consum de drogues dins la presó. Tot això comporta una exageració de l'egocentrisme en aquests joves, que sovint dificulta l'establiment de relacions de solidaritat amb els companys. L'ansietat generada per la por a altres reclusos o a les seves represàlies, és també quelcom que he pogut comprovar personalment durant el Practicum.
- **Absència d'expectatives de futur** : Si l'intern no pot controlar el seu present, difícilment podrà controlar i planificar el seu futur. L'intern no és capaç de dissenyar el seu futur ni de planificar la seva conducta a l'exterior, en funció d'unes expectatives que no està en condicions de formular. Per tant, es deixa portar per una mena de fatalisme que és un hàndicap molt important que dificultarà l'èxit de qualsevol intervenció rehabilitadora.

se sovint, al contacte únic amb els familiars de primer grau. Això implica una pèrdua gradual de les vinculacions que el jove tenia prèviament establertes. Totes les persones més vinculades emocionalment amb l'intern, aniran reajustant progressivament les seves vides, principalment si l'internament és llarg, i establiran noves vinculacions en les quals l'intern ja no hi serà present. L'intern va perdent poc a poc la noció de la realitat de l'exterior i els seus records es van distorsionant i, al mateix temps, idealitzant. Així, el temps que passi dins la institució per a ell serà un temps "buit" de contingut. Quan surti serà com si el temps no hagués passat i intentarà reprendre les relacions interpersonals que va deixar. Però el temps sí haurà passat pels altres i el jove, si la condemna ha estat llarga, se sentirà desplaçat i frustrat. Dins la presó no mantindrà relacions amb els seus familiars sinó "comunicacions" a través d'un locutori durant uns minuts a la setmana.

- **Alteracions de l'afectivitat** : En el seu llibre "*Proceso de inadaptación social*" (Valverde, 1988), aquest autor planteja que una consistència comportamental dels joves inadaptats, lligada a la "inseguretat situacional", era el desarrelament, la fugida de les vinculacions afectives com a estratègia per tal d'evitar les frustracions. Aquest desarrelament, segons aquest autor, condueix a una "indiferència afectiva" que fa

La “labialitat afectiva”, fa també que aquests joves, reaccionin d’una forma determinada en un moment determinat, i d’una altre manera en un altre moment, davant la mateixa situació. Aquestes alteracions de l’afectivitat (*Redondo, 1991*), adquireixen dimensions més greus en el moment en que el jove entra en unes relacions institucionals cada cop més anormalitzades, que finalment afecten seriosament la seva personalitat.

Als inicis de l’empresonament, quan el jove entra a la presó per primera vegada, la seva agressivitat i la seva duresa emocional són les que predominen i les que enterren profundament la seva capacitat d’afecte (*Evan Hunter, 1976*). Aquesta primera topada amb una institució penitenciària, canvi a la seva vida per complet. Ja no viu “de pressa”, sinó que la seva vida passa a ser una contínua apatía. En aquest període, la seva duresa emocional és molt forta. Podrà connectar més o menys amb algun educador, però a distància, sense comprometre’s i sense aportar gran cosa a la relació. La seva “alegría inconscient” de la juventud, s’ha transformat en un amargor que l’acompanyarà tota la vida. És el moment en el qual serà plenament conscient de la seva pròpia vulnerabilitat.

Al llarg dels anys, aquests joves aprenen a amagar la seva capacitat d’afecte, a la qual cosa s’ha d’afegir l’escassa o nul·la intimitat que tenen, ja que encara que viuen sols, mai no ho estan.

- **Anormalització del llenguatge** : Sens dubte, el llenguatge és molt important, ja que, d’alguna manera, del nostre nivell de desenvolupament lingüístic es dependran no tant sols les nostres possibilitats de comunicar-nos amb els altres, sinó també la nostra capacitat de reflexió i fins i tot de pensament.

Aquests joves, arriben a la presó amb un determinat llenguatge, derivat de l'expressió verbal dels grups socials en situació d'empobriment, que dificulta el seu procés d'enculturació i cristallització de la intel·ligència, més que per un empobriment lingüístic, per el distanciament existent entre el seu llenguatge i el que utilitzen les instàncies socialitzadores i culturals. Aquest llenguatge, doncs, es desenvoluparà d'una manera peculiar a la presó, i els interns aniran incorporant al -hi, determinats conceptes verbals exclusius de les institucions penitenciàries, així com una entonació i gesticulació particulars.

D'aquesta manera, l'intern va assimilant la presó també a nivell lingüístic (*Valverde, 1991*). En aquest sentit, doncs, el llenguatge es converteix en un element més ndemés de ser una característica important d'aquest "sistema social alternatiu" que és la presó i que, quan surti, dificultarà la seva capacitat de

D'aquest llenguatge poden destacar-se'n les següents característiques:

- 1) *Goffman* opina que pel que fa a les paraules, l'intern utilitzarà termes exclusius del context penitenciari. Aquest llenguatge peculiar, doncs, es convertirà en un element més d'identificació de l'individu com a membre del grup.
- 2) Pel que fa a les construccions gramaticals, aquests joves utilitzen frases breus i poc elaborades. Un llenguatge, per tant, rígid i poc vàlid per les relacions interpersonals i per pensar i reflexionar.
- 3) La finalitat del llenguatge no serà prioritàriament la de comunicar-se, a excepció dels nivells més rudimentaris, sinó que serà un llenguatge merament informatiu, que respondrà a unes demandes situacionals concretes. Tots els interns parlen igual. L'escàs contacte amb l'exterior i la manca de relacions interpersonals estretes, aboca a un empobriment del llenguatge. Per tant, és també un llenguatge (*Valverde, 1991*) que estimula poc l'expressió de les emocions. En definitiva, el llenguatge empobrirà encara més la imatge que el jove té de sí mateix, així com la seva imatge del món exterior.

8.2 Conseqüències psicossomàtiques

Al marge de les conseqüències psicosocials, hi ha també les somàtiques, ja que la presó es profundament limitant, no només per a la ment i la vida social de l'individu,

L'ésser humà no està preparat per a viure en captivitat, ni a nivell mental, ni social, ni biològic. En aquest sentit, durant la seva investigació, *Valverde*, va evidenciar el següent:

- **Problemes sensorials** : L'amuntegament i l'espai reduït, incideixen en els sentits, tant a nivell físic com psicològic.
- **La visió** : Al cap de pocs mesos del seu ingrés, l'intern experimenta el que "*ceguera de presó*", provocada per la permanent ruptura de l'espai, l'existència de continus impediments a l'evasió, que no només impedeixen la fuga, sinó també la visió a distància. Aquesta configuració espacial els produeix mal de caps i una progressiva deformació de la percepció visual. Al mateix temps, a les institucions penitenciàries, la gama de colors és molt escassa i si a això hi afegim la manca de cura per part dels interns de les instal·lacions, el resultat és un context

Aquest aspecte que comenta *Valverde* sobre la continua ruptura de l'espai i la gama monocromàtica de colors és ben cert. Personalment, com que només anava al C.P.J.B. un dia per setmana, tot ho veia igual. Si caminava sola pels passadissos havia de preguntar sempre a algun intern perquè em perdia en no trobar cap punt de

- **L'audició** : Quan la condemna és llarga, l'amuntegament i la vida en un espai permanentment tancat, en el que hi ha un rumor sord però constant i amb poc contrast de sorolls, provoca una pèrdua d'audició, tant en els interns com en els funcionaris que, encara que surten de la presó en acabar la jornada, s'hi passen moltes hores.
- **El gust** : El menjar de la presó no acostuma a ser massa bo per un problema de pressupost i els sabors acostumen a ser insípidos. D'altra banda, els interns, en

general, només poden comprar a l'economat determinats articles. Per tant, la gama de sabors que tenen al seu abast no és massa àmplia.

- **L'olfacte** : Segons *Valverde (1991)*, totes les pressons fan la mateixa olor. Endemés, una característica de les institucions "totals" és la "pobresa olfactiva", la limitació d'olors que percep l'intern. Per això, quan l'internament ha estat molt llarg, hi ha molts ex-interns que han oblidat determinats olors.
- **Problemes dermatològics** : Aquest és un problema que he pogut observar personalment durant les pràctiques. Hi ha bastants nois que tenen problemes de pell i de caiguda de cabell, causes que, personalment, atribueixo a l'estrés i a la càrrega d'ansietat i angoixa que pateixen degut a la seva situació de reclusió.
- **Alteracions de la imatge personal** : La manca d'higiene personal pot ser freqüent a les institucions penitenciàries (fet que també he pogut comprovar durant el Pràcticum en alguns dels interns), no només per una manca d'instal·lacions més o menys adequades, sinó també per una total desmotivació pel que fa a la cura de

En general no només cuidem la nostra imatge per nosaltres mateixos, sinó també per a ser vistos pels altres. Els interns rarament es relacionen amb gent de l'exterior, per tant, arriba un moment en que fins i tot el seu propi cos pot arribar a ser-los alié.

9. TASQUES REALITZADES DURANT EL PRÀCTICUM

se

¿Quién excluye a los excluidos? ¿Quién margina a los marginados? ¿Son ellos mismos quiénes

excluyen, o es la propia sociedad, su estructura social y económica la que los deja al margen?

Pilar Malla i Escofet, 1996

9. TASQUES REALITZADES DURANT EL PRACTICUM

- Assistència a les entrevistes d'entrada de nous internes al Centre, acompanyant a la Pedagoga.

- Assistència a les següents activitats :
 - Programa de permisos : En aquest programa es prepara als joves per a les seves sortides a l'exterior.
 - Jardineria : El Centre disposa d'un espai exterior, on els interns aprenen tasques de jardineria.
 - Lampisteria
 - Mecànica
 - Pintura
 - Automoció
 - Classes de Graduat Escolar

- Assistència a la presentació a tots els interns del Nivell Bàsic, d'un nou projecte per part de l'Equip Directiu, per tal de cercar la col.laboració dels interns per millorar les

- Assistència a una reunió de la Junta de Tractament

----- o -----

10. PROPOSTA D'INTERVENCIÓ

Els vincles amb el present en el subjecte que arriba a ser inadaptat acostumen a ser tant dèbils, com ho són les expectatives de futur.

Funes, Toledano, Vilar, 1996

10. PROPOSTA D'INTERVENCIÓ

Introducció

En les pàgines que segueixen, intentaré fer un esboç del que podria ser un programa d'intervenció per tal d'afavorir la recerca de feina per part dels joves, en el moment en que tornin a formar part activa de la nostra societat, partint de l'assoliment de tot un seguit d'habilitats socials, sense les quals, des de la meua perspectiva, qualsevol altre proposta no podrà funcionar adequadament.

10.1 Requisits prèvis a la intervenció

Al marge de les nostres possibilitats d'intervenció, considero que abans d'abordar la solució d'un problema, com a requisit essencial s'han de conèixer, en primera instància les seves dimensions reals.

En el meu cas concret, les 60 hores del Pràcticum m'han permès només conèixer superficialment les característiques del C.P.J.B. El que sí he pogut comprovar, és que en l'àmbit de la marginació social qualsevol qüestió sobre la qual desitjem intervenir revesteix una gran complexitat.

Per exemple, el disseny d'un Programa d'Orientació Professional, no comporta dotar als interns d'un seguit d'eines i d'estratègies per tal de cercar feina, sino que en el fet de que finalment la trobin o no, i la mantinguin, hi ha implícits molts altres factors,

Les pròpies característiques personals, les del seu medi ambient, les relacions que s'hi estableixen, les expectatives de futur del jove, les expectatives i recels de la societat envers el jove que acaba de sortir d'un Centre Penitenciari, etc., etc.

És cert que és força complicat abarcar la gran problemàtica que comporta l'exclusió social, però també és cert que si no som capaços de tenir una idea clara de la magnitud real de la problemàtica de l'intern, correm el risc de reduir les dimensions del problema i de sobrevalorar les nostres possibilitats d'intervenció.

Per tant, és del tot indispensable, al menys des de la meua perspectiva, que els professionals que realitzin la intervenció, parteixin de la realitat dels joves a la qual va adreçada, de les seves consistències comportamentals, de la seua interpretació del seu propi procés de vida i del context en el qual tot això s'ha anat configurant al llarg del seu procés de socialització anterior.

Sóc també conscient, que entendre als interns i posar-se en el seu lloc ha de ser molt difícil. Per aquest motiu, considero que és molt important que abans de fer qualsevol intervenció, l'educador sigui capaç d'apropar-se als interns sense esquemes mentals i socials prèvis que deformin la percepció i magnitud del problema. Pel que he pogut observar durant el Practicum, em consta que els professionals del C.P.J.B. fan aquest tipus d'apropament i mantenen una interrelació molt propera amb els interns.

La intervenció haurà de ser necessàriament centrada en la persona i no en les conseqüències socials de la seua conducta delictiva. No s'ha de partir, doncs, de la sentència amparada en el Codi Penal, sinó d'un diagnòstic acurat que reflectixi la realitat del noi/nois objecte de la intervenció i sigui planificada i adaptada a les seves necessitats.

10.2 Necessitat de plantejar-nos objectius globals

Els nostres objectius d'intervenció, han de ser, per tant, adequats a les dimensions del problema, en aquest cas l'Orientació Professional dels interns del C.P.J.B., partint de tot un treball prèvi en habilitats interpersonals.

Sabem que l'exclusió social no afecta només a l'exclòs i a la seua vida, sinó que sovint comporta dèficits estructurals del nostre propi sistema social. Per tant, hem de tenir la capacitat de saber què necessitem per tal de donar una resposta adequada a les necessitats d'aquest col·lectiu.

Per tal motiu, els objectius proposats hauran de ser globals i adequats a les nostres possibilitats i a les de la població a la qual van adreçats.

10.3 Educar les habilitats socials

Durant la nostra infància, tant a nivell familiar com escolar, se'ns ensenyen la major part d'habilitats que seran instruments indispensables per tal d'assolir una adequada integració a la societat. Aprenem a llegir, a escriure, a expressar idees i sentiments, a escoltar, a comunicar-nos amb els altres, a defensar el que és nostre, a respectar el que és dels altres i als altres, a treballar en grup, a cuidar dels altres, a demanar disculpes, a superar exàmens, a acceptar el fracàs i a superar-lo, etc.

Per tant, moltes d'aquestes habilitats seràn la base que ens permetrà posar en pràctica, posteriorment, habilitats socials molt més complexes, com poden ser **accedir a una feina i mantenir-la**, prendre les nostres pròpies decisions, viure en parella, etc. En definitiva, aquelles habilitats que possibilitaràn la nostra participació a la societat sense delinquir.

A la presó, s'observa com la immensa majoria dels interns, arrel de les circumstàncies personals en les que han crescut i s'han desenvolupat, no disposa de gairebé cap d'aquestes habilitats. Per tant, des del meu punt de vista, abans d'abordar qualsevol **Programa d'Orientació Professional**, caldrà assegurar un bon assoliment, per part d'aquests joves, de tot un seguit d'habilitats socials indispensables i universalment acceptades, per a viure, convida i sobreviure dins d'una comunitat social, que possiblement no els han estat ensenyades durant la seva infantesa.

Per tant, la presó podria ser un **"temps molt útil"** (Arnaz, 1987) per tal de intentar fomentar aquest tipus d'habilitats en la població interna.

Segons Duguid (1987), l'educació a la presó ha d'anar enfocada a promoure el *desenvolupament cognitiu, a ser una experiència civilitzadora i a estimular una*

És a dir, no es tracta únicament i exclusivament de donar una educació formal als interns, d'altra banda importantíssima per a la seva rehabilitació, sino de no mantenir, com diu Duguid, *"delinqüents educats"*.

La presó, doncs, com a agent socialitzador que el jove no ha tingut durant la seva infantesa, hauria de representar el paper de les estructures que sustenten la construcció social de l'infant (la família, l'entorn físic i social, l'escola i el món laboral), ja que això tindrà una repercussió en la seva reinserció en el món social, possibilitant, prioritàriament, la integració d'aquests joves en els següents elements:

a) Elements culturals

- Transmissió de la cultura i reinserció social
- Participació en el bé cultural comú
- Familiarització amb els esquemes normatius i els valors del grup

b) Competència social

- Comprensió de la vida social i les tècniques de la relació social individuals i
- Autoestima, autonomia
- Posicionament social mitjançant un estatus
- Assumpció d'un rol
- Posicionament laboral
- Potenciació de la sociabilitat
- Procés de personalització. Desenvolupament psicològic del jo. Autoconstrucció

No obstant, això, hem de tenir en compte que abans d'afrontar l'ensenyament d'habilitats socials que possibilitin una reinserció social posterior, hauriem de treballar en primer terme la **reducció de conductes problemàtiques dins l'institució**, mitjançant l'ensenyament als interns de comportaments alternatius, ja que tal i com proposa Carr, el comportament humà apleix un paper important en la interrelació de l'individu amb el seu context.

Des d'aquesta perspectiva, moltes de les conductes inapropiades que realitzen la majoria dels interns del Centre, principalment els del Nivell Bàsic, com poden ser : *Agredir o extorsionar als altres, robar, drograr-se, autolesionar-se, etc.*, apleixen per a ells un paper concret en la seva interacció amb els altres o amb el seu entorn.

Molts dels seus comportaments poden semblar-nos absurds (Redondo, 1993), però el cert és que aquests comportaments aparentment incomprensibles per a nosaltres, apleixen una funcionalitat dins de l'entorn dels interns.

Al llarg de la nostra vida, en el nostre procés de socialització, hem anat aprenent tot un seguit de comportaments que ens ajuden també a satisfer les nostres necessitats

vitals. Molts dels comportaments que nosaltres denominem delictius, aconsegueixen una funció similar per a aquests joves, ja que alguns comportaments inadequats a les presons, són també funcionals per a cubrir les necessitats dels interns, com poden ser: *Comunicar-se amb els altres, evadir-se dels seus problemes, guanyar diners, prendre decisions, satisfer els desitjos sexuals, etc.*

Per tal motiu, és important treballar en primera instància les conductes alternatives, socialment acceptades, que possibilitin l'assoliment de comportaments alternatius en la vida quotidiana dels interns i que els siguin funcionals per tal de poder cubrir les seves necessitats, sense que hagin de recórrer a comportaments antisocials per manca d'altres recursos alternatius. És a dir, s'haurán d'augmentar en primer lloc les conductes socials, per posteriorment poder reduir les conductes problemàtiques.

Tot això, però, crec que aquesta no és pas tasca fàcil. Reconèixer la importància socialitzadora de l'educació no implica que sigui senzill fer realitat l'educació a les presons.

Per molt interès que demostrin els professionals del C.P.J.B., la motivació, de totes les parts implicades és, sens dubte, cabdal i, en aquest cas concret, com suposo passa a qualsevol institució penitenciària, la motivació dels interns no acostuma a ser massa alta.

Per a l'assoliment d'un mínim d'èxit, és important tenir en compte quins continguts han de ser ensenyats als interns, quins serien els de més utilitat de cara a la seva futura reinserció, què és pot fer per tal de motivar-los i aconseguir la seva participació activa en els plans educatius que es proposin, etc., etc.

Tot això, doncs, és massa complex i laboriós per poder plasmar-ho en un Projecte d'Iniciació, tant per manca de temps, com per manca de coneixement profund del context penitenciari.

Em limitaré, per tant, com s'ha comentat anteriorment, a fer una modesta i breu aportació a la proposta formulada per part de la pedagoga del centre, Rita Medina, d'elaborar un Pla d'Orientació Professional per als joves interns, ja que en l'actualitat no n'hi ha cap i intentaré també lligar-ho amb l'objecte del meu interès, que és l'assoliment

per part dels interns, d'unes habilitats socials diguem-ne “*universals*”, sense les quals no podem anar pas pel món.

10.4 Reinserció social i treball

Segons molts autors (*Coleman i Huseri, 1989, Jurado, 1993, Klocksiem i Wiedemann, 1977, etc*), desenvolupar una ocupació laboral “normalitzada” és un factor clau per a la inclosió social de qualsevol individu. Paral·lelament, el fet de no tenir una feina estable, es considera també per molts autors, com un factor relacional amb la delinqüència.

Per tant, la capacitat per desenvolupar i mantenir una feina de manera estable és el factor més important de reinserció social per els ex-interns. “... *una relació laboral que com a mínim permeti a l'individu sobreviure dignament, encara que no obtingui una satisfacció personal en el seu treball, es indispensable per aconseguir una adaptació social mínimament satisfactòria*” (*Valverde, 1991*).

Hem de tenir en compte, però, que el treball que poden dur a terme aquests joves, en general, es troba immers en el mercat de treball secundari i desqualificat, ja que com més baixa sigui la preparació de l'individu, les seves possibilitats d'aconseguir un bon lloc de treball disminueixen.

Això provoca que a més de la dificultat de trobar feina, s'hi afageix sovint el rebuig del treball com a activitat normalitzadora i quan la incorporació no resulta gratificant, el comportament desviat es pot veure reforçat, ja que el jove el considera l'única alternativa per tal d'aconseguir els seus objectius. (*Teoría de l'anòmia : Rutter i Giller, 1988*).

D'altra banda, si aquests joves poden accedir a un lloc de treball que els permeti gaudir d'independència econòmica i residència autònoma, tindran moltes més possibilitats de reinserir-se socialment i d'allunyar-se d'un context que fomenti les possibilitats de reincidència delictiva.

Per tal motiu, si a la manca de preparació afegim la temporalitat de la feina, el treball poc gratificant, el baix nivell d'ingresos i el poc respecte que, a vegades, troben aquests joves en les seves relacions interpersonals en l'empresa, el resultat acostuma a ser un

alt índex d'absentisme laboral, per arribar, finalment, a l'abandonament del lloc de delictiva.

D'altra banda, al marge de tot el que s'ha comentat, s'ha de tenir també en compte la complexitat del món laboral actual. Per tant, si és complicat trobar feina per a qualsevol jove qualificat, ho és molt més per als ex-interns del C.P.J.B., en primer lloc potser per la seva poca qualificació, com s'ha comentat anteriorment i, en segon terme, per un problema de discriminació social. El problema sovint, no és només la manca de preparació, sinó també l'absència per participar en els mecanismes pro-socials de convivència.

Per tant, d'una banda cal millorar la seva qualificació professional i orientar-los en la recerca de feina i, de l'altre, educar-los en les habilitats necessàries per tal de desenvolupar-se i moure's adequadament en el context laboral, ja que el món del treball és una de les més importants fonts socialitzadores de l'individu, en tant que amb el treball la persona s'incorpora a la població activa, la qual cosa li permet una independència del context familiar.

10.5 La motivació dels interns

Abans d'inciar qualsevol programa, és molt important que la institució penitenciària tingui la capacitat de motivar als interns per tal de dur a terme nous aprenentatges i posar-los en pràctica.

- Què s'hauria de fer per tal que aquests joves que estan privats de llibertat sentin la necessitat d'augmentar les seves habilitats personals i socials?
- Com es pot fer dins d'un context tan tancat com és una presó?

Hem de pensar que els interns no están a la presó per voluntat pròpia. Per tant, en principi, molts d'ells no veuen la necessitat de canviar els seus hàbits de vida, màxim si tenim en compte que a molts d'ells encara els queden uns quants anys de reclusió.

D'altra banda, les habilitats socials que en l'actualitat tenen, són adequades al context en el qual viuen (C.P.J.B) i, possiblement, també ho eren en el context sócio-familiar en el qual han crescut i s'han desenvolupat.

Per tant, és indispensable que siguin plenament conscients, que la seva reinserció social ha de passar per força, per l'adquisició de tot un seguit d'habilitats socials universalment acceptades pel grup normatiu. Han de sentir la necessitat i la motivació per assolir els objectius que se'ls plantegin, ja que si ells no són conscients del problema i de la necessitat de posar-hi remei, cap programa rehabilitador funcionarà

He pogut observar durant el Pràcticum, que motivar a aquests joves és molt difícil, per moltes ganes i voluntat que hi posin els professionals implicats en la seva rehabilitació. No obstant això, tampoc és excusa per no abocar-hi tots els esforços i recursos que calguin. Em consta que al C.P.J.B. d'esforços no en manquen, però de recursos no en sobren pas.

Per tal motiu, des de la meua perspectiva, és necessari que s'articulin i apliquin, a qualsevol institució penitenciària, plans motivacionals adreçats a trencar la desidia existent, per tal d'aconseguir que l'adquisició de nous aprenentatges sigui estimulant.

En l'assoliment d'aquest propòsit, és del tot indispensable que els professionals penitenciaris rebin una adequada formació en coneixements de les ciències socials i de la conducta humana, fàcilment aplicables a aquest tipus d'institucions. Aquest entrenament (*Redondo, 1993*), hauria de dur-se també a terme en la pròpia realitat dels interns, de forma que els professionals tinguin la formació i **habilitats socials** necessàries, per tal d'aplicar els coneixements teòrics que tenen, a la intervenció concreta sobre la problemàtica dels joves destinataris de la intervenció.

----- o -----

11. PROPOSTA D'INTERVENCIÓ EN COMPETÈNCIA EN HABILITATS SOCIALS

La inadaptació no és més que el resultat final d'un procés personal de construcció que fracassa en la incorporació social, que esdevé incompatible amb les exigències i requisits que imposa una societat receptora concreta.

Funes, Toledano, Vilar, 1996

11. PROPOSTA D'INTERVENCIÓ EN COMPETÈNCIA EN HABILITATS SOCIALS

La finalitat d'aquesta proposta no és evitar que els interns tornin a delinquir, sinó dotar-los d'eines i estratègies que ara possiblement no tenen, per tal que tinguin la possibilitat de deixar de fer-ho.

1. Objectiu

- Promoure el desenvolupament cognitiu de la població interna del C.P.J.B., per tal de dotar-los d'habilitats i recursos personals per fer front, amb més eficàcia, als problemes de la vida quotidiana, tant dins la institució penitenciària com en la seva

2. Continguts bàsics

2.1 Context penitenciari

- La relació individual : *Autoconeixement, autoestima, predisposició, esforç de*
- La vida quotidiana al centre i els espais d'assaig : *Intercanvis i comunicació, formes de relació social cooperatives i dialògiques, mecanismes d'autocontrol, l'educador com a referent.*
- La relació amb la comunitat al C.P.J.B.: *Com a finalitat i com a mitjà l'avaluació dels progressos, reconducció dels possibles fracassos.*

2.2 Planificació

2.2.1 Definició dels objectius reals de la intervenció i la corresponent seqüenciació entre la formulació i l'actuació en forma de programes de treball :

2.2.2 El conjunt de tasques de caràcter infraestructural que garanteixen els

- f) Valorar els coneixements mínims que permeten superar l'analfabetisme funcional o real i faciliten la reinserció social.
- g) Conèixer fonts d'informació i saber-les usar.

2.2.4 Les tasques de caràcter supraestructural que possibiliten la consciència personal, el desenvolupament ètic, des de les quals es poden destacar:

- a) Desenvolupar les àrees implicades en el sentiment de pertinença al col·lectiu i viure la norma social com un instrument necessari per a garantir els drets propis i els aliens.
- b) Desenvolupar les capacitats cognitives bàsiques de raonament lògic imprescindibles per a afrontar amb èxit la complexitat de la vida en societat.
- c) Manifestar les capacitats bàsiques per a resoldre conflictes mitjançant el

bjectius i continguts que s'ajustin a les particularitats del grup d'interns i que responguin als problemes clau en els quals es vulgui intervenir.

3. Activitats possibles

3.1 Viodeoforum (Valverde, 1991): Per l'assoliment dels següents objectius :

- Desenvolupar la capacitat de comunicació a nivell grupal, respectar els torns de paraula, aprendre a escoltar, intentar centrar-se en un tema, etc.
 - Oferir-los la possibilitat de conèixer i parlar amb persones que tenen perspectives diferents a les seves, per tal de donar-los a conèixer altres plantejaments i punts de vista i altres formes de relacionar-se amb els altres.
- Inicialment, s'hauria de partir de temes d'interès per als interns, per anar progressivament obrint nous horitzons i nous temes.

3.2 Teràpia d'Aprenentatge Estructurat de Goldstein: Per a entrenar als joves en diverses formes d'expressivitat, ensenyant-los a escenificar les seves emocions i els seus pensaments d'una forma socialment acceptada, s'ha pensat en aquesta teràpia, que es desenvolupa en cinc etapes:

1. *Pre-Entrenament* : Adreçat a raonar la conveniència d'una habilitat de comportament determinada (la que es desitja treballar en aquella sessió), i mostrar al grup una *inadequada execució* de l'habilitat, ressaltant els aspectes que s'han de millorar.
2. *Modelat* : Es presenta als interns *la correcta execució* de l'habilitat sobre la qual s'està treballant, detallant tot un seguit de passos senzills per assolir-la.
3. *Role-playing* : Tots els participants han de practicar per parelles, successivament, l'habilitat prèviament entrenada i modelada. Es pot filmar en video per al seu posterior anàlisi.
4. *Feed-back* : Mitjançant el *reforçament* verbal l'educador comunica a cada parella els seus assoliments. El grup fa també un comentari a cada parella sobre el que han vist de la seva actuació.
5. *Generalització* : Es recomana als interns, per tal que generalitzin els aprenentatges, que practiquin l'habilitat treballada en les seves actuacions quotidianes, per comentar-ne els resultats en la propera sessió.

3.3 Esport : Les activitats esportives, endemés de fomentar l'exercici físic, molt important per a aquests joves, són una font d'entrenament en habilitats socials,

tant a nivell de competició (aprenen a perdre), com de participació i treball cooperatiu.

3.4 Desenvolupament de valors : Adreçat a ensenyar a la població interna, mitjançant diferents activitats i tasques, a pensar en els *sentiments d'altres persones o a prendre una perspectiva social*. No es tracta de moralitzar, sino d'exercitar-los en la confrontació del seu sistema de creences amb el dels altres, propiciant una reavaluació de les seves pròpies valoracions i punts de vista.

1. Es proposa als joves un dilema moral, mitjançant una situació imaginària o viscuda per algú, en la qual entren en conflicte diferents perspectives de quina hauria de ser l'actuació correcta. Hi ha diferents persones implicades.
2. Cada participant haurà de pensar sobre el dilema proposat i raonar i decidir què és el que, sota la seva perspectiva, s'hauria de fer.
3. El grup debat els arguments favorables i desfavorables per a cada opció del dilema.
4. Es convida als subjectes a reflexionar sobre la seva pròpia postura.

MacPhail, 1989, destaca la importància del desenvolupament de valors en la població penitenciària, com a condició per augmentar la probabilitat que tenen de realitzar eleccions prosocials i disminuir la de desenvolupar accions delictives.

3.5 Habilitats de negociació : Amb el propòsit d'ensenyar a aquests joves a negociar davant de situacions de conflicte personal, com a alternativa a respostes més freqüents e inapropiades com poden ser : *Actuar violentament, evitar la situació o conformar-se*. Per a fer-ho, *Redondo, 1993*, proposa el model de SOCS de *Roosa (situació, opció, conseqüències i simulació)*, que entrena les següents habilitats:

1. Identificar i clarificar una situació de conflicte
2. Identificar les opcions possibles
3. Identificar les conseqüències de les diferents opcions
4. Simulació (role-playing) de les opcions.

Com a darrera activitat del programa, un cop els interns hagin assolit un grau de raonament més profund i un domini acceptable de les habilitats interpersonals, proposaria una activitat plantejada per *Redondo, 1993*, que en sembla molt interessant:

3.6 Raonament profund i comprensió psicològica dels altres :

d'un seguit de sessions amb diferents convidats : *Jutges, persones públiques, directius de centres penitenciaris, etc.*, en les que es dialogui sobre diferents dilemes morals reals, als quals els professionals convidats hi han estat exposats en el decurs de la seva activitat professional o de la seva història de vida.

Paral·lelament, per a qualsevol programa en l'entrenament d'habilitats socials en institucions penitenciàries, s'han de preveure també programes de reforçament rics i variats, per tal d'assolir la permanència de les conductes treballades (*Morris & Braukmann, 1987*). Aquests reforçaments, doncs, s'hauran de triar en funció de les estigues i progressos de la població del C.P.J.B.

4. METODOLOGIA I TEMPORALITZACIÓ

Les activitats proposades, a excepció dels esports i dels debats amb els convidats, haurien de fer-se en una sessió setmanal, com a mínim, i amb un grup de 10 ó 15 interns com a màxim, amb la participació de dos funcionaris que haurien d'anar variant per tal de donar nous punts de vista i oferir diferents perspectives (*mestres, pedagoga, psicòleg, criminòleg, educadors ...*)

Considero que és una proposta que necessita un mínim de 120 hores per assolir i generalitzar un mínim d'habilitats interpersonals indispensables, amb sessions d'una

Aquesta proposta hauria d'adreçar-se a tots els interns del centre, sense excepció, adequant els objectius i activitats, a les necessitats dels interns de cada Nivell.

Per tal motiu, el Projecte Educatiu d'Aula, probablement seria diferent per als interns del Nivell Bàsic que pels del Nivell Avançant. No obstant, aquest és un punt que haurien de decidir els professionals implicats en cadascún dels nivells, en funció de les necessitats específiques detectades en la població interna amb la qual treballin.

5. **RECURSOS**

- Una sala de projecció de pel·lícules i pel·lícules
- Un video per gravar les situacions del role-playing
- Les instal·lacions esportives que té el centre
- Convidats per a les sessions de raonament profund i comprensió psicològica dels altres.

6. **AVALUACIÓ**

Es considerarà que els interns han assolit els objectius proposats, quan s'observi una s conductes treballades en qualsevol de les activitats de la vida quotidiana al centre.

----- O -----

12. PROGRAMA D'ORIENTACIÓ PROFESSIONAL PER A LA RECERCA D'OCUPACIÓ

*No hem de fer política social perquè algun dia tindrem
problemes socials. Hem de fer polítiques contra la
marginació, perquè les persones tenen dret a
incorporar-se a la societat en condicions raonables.*

Funes, 1995

s'adapti a les seves necessitats i possibles interessos, en funció de la seva preparació anterior o de la que està rebent actualment al C.P.J.B. En la seva elaboració m'he basant en la proposta de *Gemma Filella, 1996*.

1. OBJECTIUS

- Conèixer les característiques de la Formació Ocupacional
- Conèixer les característiques de la professió per a la qual s'està preparant
- Conèixer els serveis que ofereix l'INEM
- Conèixer els serveis que ofereixen els consultors d'empresa
- Saber com localitzar i utilitzar les fonts d'informació per tal de cercar ofertes

- Conèixer l'Administració pública com a lloc de treball
- Conèixer les diferents vies d'accés a l'Administració
- Conèixer altres vies per a la recerca de feina
- Assolir els coneixements necessaris per a la correcta redacció d'una carta,

- Assolir els coneixements necessaris per a la correcta redacció del curriculum vitae.
- Adquirir les habilitats i coneixements necessaris per a tenir èxit en una entrevista

- Familiaritzar-se amb les proves de selecció que normalment s'acostumen a passar en les empreses.
- Conèixer quins són els drets i deures dels treballadors
- Conèixer quins són els avantatges i els inconvenients de les diferents modalitats

2. CONTINGUTS

- Concepte i característiques de la Formació Ocupacional en general i de la professió per a la qual están preparats o s'estan preparant els interns.
- Coneixement de l'INEM:
 - Què és?
 - Com accedir als seus serveis? : *Informació sobre el mercat de treball, orientació ocupacional, subsidi per a alliberats de presó.*
- Quí són els consultors d'empresa?
- Els anuncis de premsa :
 - Què demanden pel que fa a : *Formació, experiència, edat, tasques a*
 - Què ofereixen quant a : *Tipus de contractació, sou, horari, possibilitats de*
- L'Administració pública : *Modalitats laborals, procés de selecció i contractació, requisits per presentar-se a oposicions.*
- Altres vies per a la recerca d'ocupació : *Trucades telefòniques, anunciar-se en premsa, contactes, visita directa a empreses, tramesa del currículum a*
- Funció i objectius de la carta de sol.licitud de feina : *A qui s'ha d'adreçar, redacció i presentació, estructura...*
- Què és el curriculum vitae? : *Estructura i redacció correcta*
- Objectius de l'entrevista de selecció
- Aspectes psicosocials : *Aspecte personal, puntualitat, cortesia, nerviosisme...*
- La comunicació
- Possibles preguntes durant l'entrevista : *Què s'ha de fer i què no s'ha de fer?*
- Què són els tests i les proves de selecció? : *Tipus i consells per a la seva realització correcta*
- Drets i deures laborals
- Contracte de treball
- Tipus de contractació i formes jurídiques de constitució
- El conveni col.lectiu

3. METODOLOGIA I ACTIVITATS

- L'educador explicarà cada apartat. Es posaran com a comuns els aspectes més destacables i s'elaborarà conjuntament un document final, que englobi els items
- Es contactarà amb alguna persona de l'INEM, per tal que els interns puguin tenir informació de primera mà sobre com funciona aquest organisme i tinguin la possibilitat de preguntar-li el que desitjin.
- Es treballaran els diferents tipus de diaris o publicacions que més es dediquen a les demandes de treball.
- S'analitzaran els anuncis adequats a les possibilitats dels interns i es comentaran les ocupacions més sol·licitades.
- Cada intern haurà de confeccionar un anunci que s'ajusti a les seves capacitats i interessos.
- S'utilitzarà la tècnica del role-playing en parelles per tal de representar les diferents situacions que comporta la recerca de feina : *Trucades telefòniques, entrevista, visita directa a empreses, etc.* Si és possible, aquestes simulacions es filmaran en vídeo per a poder-les visualitzar i comentar després.
- Es treballarà a nivell individual en la redacció d'una carta sol·licitant feina. Es comentaran en grup les diferents cartes redactades i, a partir dels aspectes més destacables de cadascuna, s'elaborarà una carta tipus, adaptable a l'ocupació triada per a cadascun dels joves.
- Els alumnes anotaran quina és la seva experiència i formació. A continuació, l'educador explicarà els continguts d'un currículum. Seguidament, cada alumne haurà d'elaborar el seu propi currículum, que com en la resta d'activitats, es
-ne, posteriorment, un model tipus que
cadascú adaptarà a les seves necessitats i capacitats.
- Prèvia explicació dels diferents tests emprats per les empreses, s'entrenarà als interns en el desenvolupament d'algun tipus de tests psicotècnic.
- Abans de l'explicació dels drets i deures laborals, es farà un petit debat en el que cada intern comentarà quins són, des del seu punt de vista, aquests drets i deures. Els comentaris s'escriuran a la pissarra, per comparar-los després amb les explicacions de l'educador.

4. TEMPORALITZACIÓ

- La durada estimada del curs d'Orientació Professional serà d'unes 30 hores aproximadament, depenen, evidentment, del ritme i la dinàmica de l'aula.

5. RECURSOS

- Fitxes, qüestionaris, premsa, aparell de video, aparell de transparències, proves psicotècniques, presència d'una persona de l'INEM.

5. AVALUACIÓ

Es considerarà que els alumnes han superat els objectius del curs, si :

- Poden respondre adequadament a les fitxes o qüestionaris i als tests
- Són capaços de redactar de forma autònoma una carta de sol.licitud de feina i el
- Saben comprendre i analitzar els anuncis de demanda de feina que millor s'adaptin als seus interessos i capacitats.
- Mostren habilitats socials per tal de presentar-se correctament a una entrevista, o mantenir una conversa telefònica, etc.

----- 0 -----

13. VALORACIÓ DEL PRÀCTICUM

13. VALORACIÓ DEL PRÀCTICUM

Vaig començar el Pràcticum amb moltes expectatives i amb molta il·lusió, però també amb una mica de por, perquè la seva realització es desenvoluparia en un context totalment nou per a mí, ja que la Llicenciatura en Psicopedagogia està molt enfocada a l'àmbit escolar, però no ho està a altres possibles contextos d'intervenció psicopedagògica, la qual cosa fa molt difícil, per a l'estudiant, fer extensius els coneixements assolits durant els estudis a altres àmbits d'intervenció. Sobretot, en institucions tan singulars com un Centre Penitenciari.

Les primeres setmanes al Centre van ser molt dures per a mí, perquè la problemàtica d'aquells joves m'angoixava i, a la vegada, em sentia totalment impotent per no poder aportar res per alleugerar el patiment de molts d'ells i millorar les seves circumstàncies.

Mica en mica, vaig anar superant aquest estadi inicial i vaig anar aprofundint progressivament en el coneixement del context. Aquesta mínima comprensió que he assolit del C.P.J.B. ha abarcat tot el Pràcticum, ja que una institució "total" com aquesta, no permet a l'estudiant massa mobilitat per entrar i sortir de les instal·lacions on viuen els interns, ni per parlar amb l'un o l'altre quan ho necessita, a diferència del que normalment acostuma a passar en els contextos escolars. A un Centre Penitenciari, tal i com estan organitzats, lògicament, tot s'ha de preveure abans i tot ha de seguir el seu curs.

Per tant, això implica que aquest no ha estat un Projecte que hagi pogut anar fent mica en mica durant el semestre, sino que no he estat en condicions de poder desenvolupar-lo fins després de finalitzar el període de pràctiques el passat 15 de Gener.

Com he comentat anteriorment, al centre no hi ha Psicopedagog. Per tant, tenint en compte la singularitat del context i el meu escàs coneixement del mateix, m'és molt difícil definir quines haurien de ser les seves competències.

No obstant això, aquestes dues setmanes d'immersió, m'han permès pair tota la informació llegida i les vivències viscudes al C.P.J.B. i m'han donat l'oportunitat de

pensar i prendre consciència d'alguns aspectes que m'agradaria comentar i que considero que qualsevol Psicopedagog que arribi a desenvolupar la seva tasca en un àmbit institucional d'aquestes característiques hauria de contemplar :

- Abans d'intervenir, cal identificar els principals factors que han situat a aquella persona en una posició de desavantatge social, així com els efectes que això ha tingut en el seu comportament posterior.
- És indispensable, prendre consciència de la importància de les accions educatives com a eina de resposta social de caràcter constructiu, per tal de facilitar l'aproximació entre la persona i el grup social amb el qual ha entrat en conflicte.
- El Psicopedagog, haurà d'adquirir també coneixements orientatius per a l'organització de la intervenció educativa amb persones que es troben en situació de risc social, com és el cas dels la població interna del C.P.J.B.
- És important, també, tenir present que la inadaptació social representa la síntesi de múltiples factors desfavorables, tant a nivell personal, com familiar, com social.
- S'ha de tenir present que una inadaptació pot ser transitòria. Per tant, caldrà aplicar les mesures rehabilitadores necessàries, per tal que no es converteixi en
- El Psicopedagog, haurà de saber valorar també de manera crítica, les polítiques que s'apliquen en el camp de l'exclusió social, així com les normes legals que se'n deriven.
- Com a qualsevol intervenció, però especialment en les centrades sobre l'internament, el Psicopedagog haurà de mostrar la capacitat de detectar els efectes negatius d'una intervenció inapropiada sobre els interns. Per tant, serà necessària una continua avaluació dels programes, per tal d'anar-los ajustant a les necessitats de la població a la qual vagin adreçats.

- Haurà de disposar d'un seguit d'*habilitats socials* per tal de poder arribar a connectar amb la població interna.
- Caldrà que mostri la capacitat de relacionar els objectius genèrics de la intervenció i els continguts de treball, amb la idea de socialització entesa com un procés d'augment de la competència social, molt important per a la població dels centres penitenciaris, de cara a la seva futura reinserció social.
- També haurà de tenir present que el concepte d'educació implica generar processos dinàmics de canvi constructiu.
- El Psicopedagog haurà de conèixer també tècniques específiques d'intervenció en aquests col·lectius, que permetin traduir en activitats els objectius i els continguts de la seva intervenció.
- Finalment, en un col·lectiu d'aquestes característiques el treball multidisciplinari és, més que mai, del tot indispensable. Per tant, el Psicopedagog haurà de tenir habilitats per treballar en equip, si vol assolir l'objectiu final de la seva intervenció : *La reinserció social de l'intern.*

Sens dubte, aquest ha estat un Practicum molt interessant per a mí com a futur Psicopedagog i, a la vegada, molt gratificant pel que fa al contacte personal que he tingut amb els professionals que treballen amb aquests joves, que mereixen tot el meu respecte i tota la meva admiració, perquè no és gens fàcil dedicar tota la teva vida professional a un col·lectiu amb una història de vida tan difícil.

El que no comparteixo, però, és la filosofia dels Centres Penitenciaris com a eines de cara a la rehabilitació dels interns. Sincerament, crec que en contextos d'aquestes característiques difícilment l'intern pot estar motivat per rehabilitar-se : *La massificació, la violència, el tràfic i el consum de drogues, la manca d'intimitat, la soletat afectiva, la manca d'instal·lacions adequades, la manca de recursos per atendre la diversitat i oferir programes més individualitzats ...*

Considero que la presó no hauria de ser una privació de llibertat per evitar que l'intern torni a delinquir, sinó, com s'ha comentat en un apartat anterior, una oportunitat per dotar a la persona de les eines necessàries perquè pugui deixar de fer-ho. Però això

necessita molts recursos, tant humans com econòmics, i quan s'entra en un centre d'aquestes característiques es compren que el govern del nostre país té moltes altres prioritats, no més importants, però sí que donen més prestigi de cara a l'exterior.

Per acabar, voldria manifestar que aquesta ha estat, sens dubte, una d'aquelles experiències que trenquen molts esquemes i plantejen moltes qüestions a la persona que les viu i m'agradaria, en un moment o altre de la meva vida, poder dedicar la meva tasca professional a aquests o a altres joves que degut a la manca de condicions de vida dignes s'han vist abocats a la precarietat i a la separació social.

Tots ells, estaran sempre al meu cor.

----- o -----

BIBLIOGRAFIA

- BROFENBRENNER, U. (1986). Ecología del desarrollo humano. Barcelona. Paidós.
- CARR, EDWARD G. i altres (1996). Intervención comunicativa sobre los problemas de comportamiento. Madrid. Alianza Editorial
- DÍAZ, C. (1985). Los efectos del encarcelamiento. Madrid. Alianza Universidad.
- Enfocaments, mètodes i àmbits de la investigació psicopedagògica. Universitat Oberta de Catalunya. Barcelona. 1996.
- FILELLA, G. (1996). Orientació per a la recerca d'ocupació en la formació ocupacional als centres penitenciaris. Universitat de Barcelona. Departament de Teoria i Història de l'Educació.
- FUNES, J. (1990). La nueva delincuencia infantil y juvenil. Barcelona. Paidós.
- FUNES, J., TOLEDANO, LL., VILAR, J. (1996). Intervención psicopedagògica sobre problemas de desadaptació social. Barcelona. Univ. Oberta de Catalunya
- GARRIDO, V (1984). Delincuencia juvenil. Madrid. Alhambra
- REDONDO, S. (1993). Evaluar e intervenir en las prisiones. Barcelona. PPU
- ROCHE, R. (1995). Psicología y educación para la prosociabilidad. Barcelona. Serveis de Publicacions de la U.A.B.
- SYKES, I. (1958). The society of Captives. Princeton. New York, Univ. Press
- VALVERDE, J (1991). La cárcel y sus consecuencias: La intervención sobre la conducta desadaptada. Madrid. Editorial Popular, S.A.
- CODI PENAL. Article 283, secció 6^a
- LLEI 3/991, de 18 de març, de Formació d'Adults. DOGC, núm.1424 del 27.3.91
- REIAL DECRET 190/1996 del 9 de febrer. Tractament Penitenciari, secció 2^a ,

----- O -----

ÍNDEX

• 1. Introducció	3 - 4
• 2. Marc teòric	5 - 9
• 3. Metodologia	10-12
• 4. Contextualització	13
Introducció	14-15
4.1 El C.P.J.B.	15
4.2 L'estructura arquitectònica : L'espai i la qualitat de l'espai.	16-17
4.3 La cultura institucional	17
4.4 Classificació dels interns dins del Centre	18-20
4.5 Criteris d'assignació d'interns als diferents nivells	20-21
- 5. Equip d'Intervenció Pedagògica i Psicològica	22
5.1 Tutor	23-24
5.2 Pedagoga	24
5.3 Psicòleg	25
5.4 L'Equip Multidisciplinari	25-26
- 6. Educació i Cultura	27
6.1 Projecte educatiu	28
6.2 Pla de Treball Individual i criteris avaluatius	28-30
- 7. El delinqüent i les seves característiques	31-33
7.1 Context socio-familiar	33-35
7.2 Perfil bàsic de l'intern del C.P.J.B.	35-36
- 8. La presó i les seves conseqüències	37
8.1 Conseqüències psicosocials	38-44
8.2 Conseqüències psicosomàtiques	44-46
- 9. Tasques realitzades durant el Pràcticum	47-48
- 10. Proposta d'intervenció	49
10.1 Requisits prèvis a la intervenció	50-51
10.2 Necessitat de plantejar-nos objectius globals	51
10.3 Educar les habilitats socials	51-55
10.4 Reinserció social i treball	55-56
10.5 La motivació dels interns	56-57

- **11. Proposta d'intervenció en competència en
Habilitats socials** **58-65**
- **12. Programa d'Orientació Professional per a la
recerca d'ocupació** **66-71**
- **13. Valoració personal del Pràcticum** **72-76**
- **14. Bibliografia** **77**

----- o -----